

UDC 821.511.141(497.11)-94.09 Miler T.

СЕЋАЊА ТЕРЕЗ МИЛЕР

(Терез Милер. *Истиниња њрича: сећања баке Александра Тишме*.
Нови Сад: Академска књига, 2012)

„Аутобиографија, ма и најкраћа, пише се само у нарочитом расположењу, ретроспективном и јесењем – или у моменту кад се полази на сасвим нови пут“, записала је у једном аутофрагменту Аница Савић Ребац. Наведено размишљање познате књижевнице потврђују и сећања која је у аманет потомцима оставила

Терез Милер (1877–1973). Наиме, Терез Милер је своју „историју живота“ уобличила у Новом Саду – писање је започела у јесен 25. октобра 1968, а довршила 3. децембра 1972. године. Другим речима, расположење Терез Милер приликом записивања ових сећања било је сасвим сигурно „ретроспективно и јесење“, а свест о томе да се спрема на „сасвим нови пут“ више него извесна јер је Терез Милер своје мемоаре дефинитивно окончала у деведесет и петој години живота!

Важан податак јесте да је Терез Милер почела да пише причу о животу своје породице на наговор унука, књижевника Александра Тишме. (Олга, једна од три ћерке Терез и Јожефа Милера, мајка је нашег познатог писца.) Када му се пожалила како јој је досадно у старости, он јој је однео свеску и подстакао је да у њу запише приче које је свакодневно од ње слушао. Тада деведесетједногодишња Терез Милер послушала је свог унука и почела да записује своја сећања на мађарском језику. Прва реченица коју је, поред датума, на хартију ставила била је: „С вером у Бога“, испод које долази породично стабло породице Милер. На једном месту Терез Милер као да објашњава зашто је почела да записује своја сећања: „Тешко ми пада што нико од ових драгих људи није више у животу, осим, ево, мене, која ваљда и зато живим, да пренесем младима успомену на њих. Можда ће неко, некада, прочитати ову моју писанију, и тако и њима продужити живот.“

Иначе, познаваоцима аутобиографских записа Александра Тишме није непознато да је он био веома везан за баку – у аутобиографији *Sećaj se većkrat na Vali* о њој је записао: „Моја бака је умела целог живота да забавља госте занимљивим згодама из свога живота – о дедином, свога мужа, тврдичлуку, о мукама са наполичарима, на селу, са служавкама – и није ништа изгубила од свежине памћења и спремности да то докаже ни када је била прастара, него је баш тада, навршивши деведесет и некоју годину, да би испунила време написала мемоаре.“ О тој повезаности са својим „драгим унуком“ Шацом, како је Терез Милер звала потоњег добитника Нинове награде за књижевност, налазимо потврду и у њеним сећањима: „Шаца [Александар Тишма, прим. З. Х.] из школе уопште није одлазио кући већ право код мене, због чега га је мајка често грдила – прође поред сопствене капије, и не уђе, осећао се код мене као код куће. Постепено је пренео и књиге, полицу за књиге, и често би код мене и прспавао. У поподневним сатима долазио би му друг, Маћи, и стално би један другом читали на француском и енглеском или би разговарали на страном језику.“ Ову породичну причу на најбољи начин крунише чињеница да се сећања Терез Милер по први пут објављују преведена на српски језик и, најзад, постају доступна ширим читалачким круговима.

Ипак, крвно сродство између Терез Милер и писца *Ўіоіребе човека* никако није једина препорука за читање ове књиге – њена вредност је у ономе што је исприповедано, отргнуто од заборава. Другим речима, пред нама је изузетно занимљива књига, стилски уобличена, писана „ради будућих поколења“, без великих претензија – са намером да се прибележи „цела истина“. Сећања Терез Милер са оправдано могу сврстати у ред данас све популарнијих штива која се баве историјом приватног живота. На страницама ове књиге пратимо судбину једне добростојеће трговачке породице исприповедану кроз визуру снажне, способне и срчане жене. Терез Милер нас у записаним фрагментима проводи од Хоргоша, Сегедина, Мезе Тура, Будимпеште до Новог Сада, од благостања до сиромаштва, успона и падова, среће и туге, ината и одрицања, породичних несугласица и помирења, тешких периода када је све што је Терез Милер имала морало да стане у њен „намучени“ црни кофер. Посебно су значајни делови који се односе на период Првог и Другог светског рата, а нарочито се издвајају потресне странице посвећене новосадској рацији. Терез Милер се, наиме, налазила међу Јеврејима који су се на обали Дунава „лаганим корацима приближавали рупи у леду“. Велика је

штета што је Терез Милер брзо прешла преко овог језивог догађаја док се на неким другим, можда не толико битним, дуже задржавала. (Мислимо, пре свега, на честа навођења прихода и расхода које је имала.) Сећање на новосадску рацију исписала је са одређене дистанце, као да се овај језиви догађај десио неком другом: „Убацивали су нас у камион попут смећа, све док се није напунио. И кренуо према Дунаву. На том камиону сам видела загрљене људе у паровима, главног рабина, како стеже у рукама свитак Десет заповести, свако је ваљда ту имао неког свог, само сам ја стајала сама, без суза, још сам могла да стојим, ишчекујући да се догоди оно неизбежно. Кад смо стигли на обалу Дунава, одмах су нас постројили по петоро у ред и ми смо се лаганим корацима приближавали рупи у леду; у њу су након скидања одеће убацивани живи људи деца. Ако би неко након тога још имао снаге и животног порива да се извуче, гвозденим вилама би га гурали назад.“ Ипак, и поред свих тешкоћа које су је пратиле на њеном животном путу намеће се закључак да је Терез Милер своја сећања писала са једном дозом дистанце и мудрости коју (до)носе позне године.

На крају, морамо да напоменемо да је објављивање сећања Терез Милер изузетно значајно и због већ речене чињенице да је Александар Тишма радо слушао успомене своје „обожаване“ баке, те се у његовој прози могу препознати (скривени) одједи породичних прича. Сећања Терез Милер због тога се указују као вишеструко корисна и за историчаре књижевности који проучавају дело великог писца.

Зорица Хаџић